



НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ • ІНСТИТУТ АРХЕОЛОГІЇ

АРХЕОЛОГІЯ

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ — ЗАСНОВАНИЙ У БЕРЕЗНІ 1989 р.

ВИДАЄТЬСЯ ЩОКВАРТАЛЬНО

КИЇВ • 2 • 2012

З М І С Т

CONTENTS



Статті

- ШЕЛЕХАНЬ О.В. Бойові сокири скіфського типу з Північного Причорномор'я
- КОЛЕСНИЧЕНКО А.М., ОСТРОВЕРХОВ А.С. Фігурний келих із Пантикапея та розповсюдження дутого у форму скла у Північному Надчорномор'ї в I — середині II ст.
- ДЗНЕЛАДЗЕ О.С. До історії вивчення сарматського намиста
- РУДИЧ Т.О. Антропологічний склад населення давньоруських міст Середнього Подніпров'я
- ПУГОЛОВОК Ю.О. Еволюція житла роменської культури

Articles

- 3 SHELEKHAN O.V. Battle Axes of Scythian Type from the Black Sea North Region
- 13 KOLESNYCHENKO A.M., OSTROVERKHOV A.S. Plastic Bowl from Panticapaeum and Blowed into a Form Glassware Circulation in the North Coast of the Black Sea in the 1st c. and the middle of the 2nd c. BC
- 27 DZNELADZE O.S. To the History of Sarmatian Beads Study
- 36 RUDYCH T.O. Anthropological Structure of Ancient Rus Cities in the Dnipro River Middle Region
- 49 PUHOLOVOK Yu.O. Evolution of Romny Culture Dwellings



Публікації археологічного матеріалу

- ПОЗІХОВСЬКИЙ О.Л., БУНЯТЯН К.П. Пам'ятки культури кулястих амфор в околицях Острога
- КОСЬКО О., КЛОЧКО В.І., ОЛЬШЕВСЬКИЙ А. Ритуальний об'єкт населення причорноморської культурної спільноти доби ранньої бронзи на р. Сян

Publications of Archaeological Materials

- 54 POZIKHOVSKYI O.P., BUNYATYAN K.P. Globular Amphora Culture Sites in the Suburbs of Ostroh
- 67 KOSKO A., KLOCHKO V.I., OLSZEWSKI A. Ritual Object of the Black Sea North Region Cultural Community of the Early Bronze Age in the San River Region

ЄВДОКИМОВ Г.Л., ДАНИЛКО Н.М., МО- ГИЛОВ О.Д. Скіфський курган 10 біля с. Мала Лепетиха у Нижньому Подніпров'ї	76	YEVDOKYMOV H.L., DANYLKO N.M., MO- GYLOVO.D. The Scythian Barrow 10 near Mala Le- petykha Village in the Dnipro River Lower Region
ГОПКАЛО О.В. Про дату скляних жетонів у чер- няхівському ареалі	96	GOPKALO O.V. About the Date of Glass Tokens in Cherniakhivska Culture Area



До історії стародавнього виробництва

To the History of Ancient Crafts

ГОРБАНЕНКО С.А., КАРАВАЙКО Д.В. Ми- сливство носіїв юхнівської культури	103	GORBANENKO S.A., KARAVAİKO D.V. Yukh- nivska Culture Bearers' Hunt
НЕДОПАКО Д.П. Технологічне дослідження залізних виробів XI—XIII ст. з розкопок біля с. Кошчіївка на Київщині	112	NEDOPAKO D.P. Technologic Research of the 11 th —12 th c. Ironware from the Excavations near Koshchiivka Village in Kyiv Region



Історія науки

History of Science

ЗАЛІЗНЯК Л.Л. Відділ археології кам'яного віку Інституту археології НАН України. Істо- рія та персоналії	122	ZALIZNYAK L.L. The Stone Age Archaeology Department of the Institute of Archaeology of the NAS of Ukraine. History and Persons
БЕССОНОВА С.С., СКОРИЙ С.А. Визначний дослідник старожитностей України (пам'яті Галини Іванівни Смирнової)	135	BESSONOVA S.S., SKORYI S.A. An Outstan- ding Researcher of Ukrainian Antiquities (to the memory of Halyna Ivanivna Smyrnova)



Рецензії

Book Review

МАГОМЕДОВ Б.В. Рец.: Л. Вакуленко. Україн- ські Карпати у пізньоримський час (етнокуль- турні та соціально-економічні процеси)	143	MAHOMEDOV B.V. Rec.: L. Vakulenko. The Uk- rainian Carpathians in the Late Roman Period (ethno-cultural and social-economic processes)
--	-----	--



Хроніка

News Review

До 60-річчя Юрія Володимировича Буйнова	145	To Yurii Volodymyrovych Buinov's 60 th Jubilee
До ювілею Наталії Михайлівни Секерської	148	To the Jubilee of Natalia Mykhailivna Sekerska
Пам'яті Володимира Володимировича Рубана	149	To the Memory of Volodymyr Volodymyrovych Ruban

Наші автори

151 Our Authors

Список скорочень

152 Abbreviations

Здано до набору 03.04.2012. Підписано до друку 28.05.2012. Формат 60×84/8. Папір офсетний. Гарн. Ньютон. Друк офсетний. Ум.-друк. арк. 17,67. Обл.-вид. арк. 19,15. Тираж 570 прим. Зам. 3293

Оригінал-макет виготовлено та тираж видруковано Видавничим домом «Академперіодика» НАН України, 01004 Київ, вул. Терещенківська, 4

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи серії ДК № 544 від 27.07.2001



ДО 60-РІЧЧЯ ЮРІЯ ВОЛОДИМИРОВИЧА БУЙНОВА

Нечутною ходою наблизився ювілей відомого харківського археолога, дослідника старожитностей бронзової та скіфської доби, доцента Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна Юрія Володимировича Буйнова. Дивлячись на струнку постать ювіляра, його кипучу енергію та невтрачену з роками здатність дивуватися й захоплюватися розмаїттям життя, важко повірити, що йому 60, але доробок наукових і педагогічних звершень повністю гармоніює з цією солідною датою.

Народився Юрій Володимирович 19 липня 1952 р. в козацькій столиці України — Запоріжжі. Там, на заняттях археологічного гуртка Обласної дитячої екскурсійно-туристичної станції, викристалізувався життєвий вибір хлопця, а щасливий випадок — стати очевидцем розкопок знаменитої Гайманової Могили — сформував і майбутню спеціалізацію — скіфознавство. Лишалось обрати університет, щоб опанувати ази майбутньої професії, і за порадою юнак звернувся до фундатора української школи скіфології Олексія Івановича Тереножкіна. Відповідь була дещо несподівана — якщо мрієш стати скіфологом, прямуй до Харківського університету, до професора Бориса Андрійовича Шрамка. Юнак дослухався поради.

Перша столиця стала від 1970 р. другою батьківщиною ювіляра. Але в університеті мріям про скіфів довелося дещо поступитися. Саме тоді між двома «стовпами» українського скіфознавства — Б.А. Шрамком і В.А. Іллінською — розгорнулася запекла дискусія щодо історичної долі населення України доби пізньої бронзи та походження племен раннього залізного віку. І харківський професор кинув свого найздібнішого учня (забігаючи наперед, відзначимо майбутній «червоний» диплом з єдиною четвіркою) на передній рубіж і запропонував звернутися до однієї з наріжних у тій



дискусії проблем — вивчення бондарихинської культури.

Тема диплому була продовжена і в майбутній дисертації, але шлях у науку випускника університету не був прямим — після закінченні *Alma mater* Юрій Володимирович сім років вчителював у середній школі № 119 Харкова, одночасно навчався в заочній аспірантурі та виховував дітей — у 1975 р. у молодого подружжя (дружина — Лариса Петрівна Грубник-Буйнова, співавтор довідника з археології Харківщини та низки робіт з історії давньої металургії) народилася донька Наталка, а два роки по тому — син Вовчик, брав участь у польових дослідженнях, що розпочалися із сенсаційного відкриття.

Перші пам'ятки бондарихинської культури були досліджені ще на початку 1950-х рр. Але попервах її джерельна база була репрезентована винятково матеріалами поселень і по-



На розкопках курганів скіфського часу біля с. Мала Рогозянка на Харківщині. Серпень 1989 р.

ховальний обряд лишався *tabula rasa*. Юрію Володимировичу поталанило в перший самостійний польовий сезон відкрити й дослідити саме могильник. Матеріали ґрунтового некрополя біля с. Тимченки Зміївського р-ну вже через рік були опубліковані в найпрестижнішому виданні радянських археологів — журналі «Советская археология», а результати тих досліджень стали основою для характеристики бондарихинської культури в двох томах фундаментальної «Археологии СССР» — «Эпоха бронзы лесной полосы СССР» і «Степи Европейской части СССР в скифо-сарматское время».

Наступні роки ознаменувалися розкопками нових пам'яток (Велика Тополяха, Рідний Край), були також обстежені десятки селищ і відкриті три бондарихинські городища — поблизу Веселого, Задонецького та Рокитного. Багаторічна робота з узагальнення отриманих результатів — власних і попередників — завершилась у 1981 р. успішним захистом кандидатської дисертації.

Настав час і для зміни місця роботи, але на історичному факультеті університету знайшлася посада на кафедрі історії України, і лише в 1983 р. Ю.В. Буйнов перейшов на рідну кафедру — історіографії, джерелознавства та археології, де працює й нині. Насичена викладацька діяльність — підготовка загальних курсів з археології, етнографії, етнології, історії первіс-

ного суспільства та спеціальних («Методика археологічних досліджень», «Проблеми скіфсько-сарматської археології», «Математичні методи в археології» тощо) — супроводжувалася підкоренням чергових кар'єрних сходинок (викладач, старший викладач, доцент). У 1984 р. Ю.В. Буйнов став заступником декана з навчальної роботи, а в 1991—1997 рр. був деканом. То були найтяжчі роки за часів незалежності України: постійне недофінансування, тотальне скорочення ставок, мізерні зарплати та стипендії. Але Юрію Володимировичу вдалося головне — зберегти викладацький колектив і забезпечити підготовку кваліфікованих кадрів.

Протягом усіх тих років, шоліта, Ю.В. Буйнов працював у полі, очолюючи Сіверськодонецьку експедицію. Серед досліджених пам'яток — багаточислове поселення Студенок і ґрунтовий могильник з похованнями зрубної та мар'янівської культур біля с. Червоний Шлях на Балакліївщині. На розкопках останньої пам'ятки у 1988 р. долучився до польового археологічного життя і автор цих рядків. В експедиції Ю.В. Буйнов не обмежувався вирішенням суто наукових проблем, а виявляв виняткову хазяйновитість. Першочерговим було спорудження добротного стола, за яким ми не тільки їли, а й спостерігали за таємством оформлення польової документації, слухали експедиційні байки старшокурсників, а під вечір тут

точилися запеклі баталії з доміно, тон яким задала «гросмейстерська» пара Ю.В. Буйнов—А.К. Дегтяр. Володіє Ю.В. Буйнов і неабияким кулінарним хистом — умів смачно приготувати навіть сіру локшину.

А в 1989 р. ювіляру нарешті вдалося реалізувати і юнацькі мрії — розкопати кургани скіфської доби біля Малої Рогозянки та Рідного Краю Золочівського р-ну. Напередодні робіт Ю.В. Буйнов був сповнений ентузіазму, переконував, що неодмінно будуть численні золоті прикраси. Та майже всі поховання були вщент пограбовані. Але наукове значення тих розкопок безперечно — джерельна база сіверськодонецького варіанта поповнилася черговим похованням у катакомбі, новим для цієї території комплексом, що супроводжувався похованнями коня та конюха в окремих могилах, а також діагональним похованням ранньоскіфського часу, культурне осмислення якого справа майбутнього. А мрії про скіфське золото здійснилися через десять років.

Від початку 1990-х рр. скіфська проблематика займає чільне місце в польовій практиці Ю.В. Буйнова. Ювіляр сам чи разом з О.В. Бандуровським дослідив низку пам'яток, зокрема поховання місцевої аристократії архаїчного часу на Люботинському могильнику, що перевернули нашу уяву про історію та культуру сіверськодонецького населення скіфської пори, кургани біля Бистрого, Одринки, Паньківки, Санжар і Соломахівки. А нагородою юнацьким мріям стали дослідження Старомерчанського курганного могильника в 1999—2000 рр., що збагатили скіфознавство золотим дощем виробів греко-скіфської тореvтики, зробили, користуючись поетичним висловом Б.М. Мозолєвського, значно вищим небо сіверськодонецьких племен скіфської доби. Не менш разуючою була й оперативність введення до наукового обігу матеріалів. 2000 р. вийшла

книжка «Кургани скіфського часу Харківської області (северскодонецький варіант)» у співавторстві з О.В. Бандуровським — перше монографічне дослідження поховальних пам'яток сіверськодонецького локального варіанта скіфської культури.

Початок нового століття не пригальмував темпи польової діяльності. У 2001—2003 рр. досліджувалося городище в уроч. Городище, результати якого засвідчили «столичний» статус цієї пам'ятки. Тоді ж розкопана низка довколишніх курганів поблизу Черемушної та в урочищах Могилки і Круглик. Останнім часом Ю.В. Буйнов консулює в польовій практиці численних учнів.

У наукових пріоритетах Юрія Володимировича мимоволі стався ухил у бік скіфознавства, що не віддзеркалює всього спектру інтересів дослідника. Вчений не полишає розробку проблеми походження та історії населення лівобережної України передскіфського часу, готує чергову монографію та захист докторської дисертації. Очікуємо від Юрія Володимировича публікації напрочуд цікавого скарбу ливарних форм ранньослов'янського часу.

У середовищі харківських археологів ювіляр є фундатором і апологетом широкого залучення в археологічних дослідженнях методів математичної статистики. Ю.В. Буйнов не сторониться й науково-громадської діяльності: у 1991—1998 рр. — відповідальний редактор «Вісника Харківського університету» (серія «Історія») та голова ради історичного факультету, він член правління Харківського історико-археологічного товариства та член редколегії щорічника «Старожитності».

До свого ювілею Ю.В. Буйнов підійшов на піку творчого потенціалу. Від імені багатьох поколінь «буйнівських» експедиційників бажаємо Вчителю доброго здоров'я та довгих років життя, втілення всіх замислів і сподівань.

Л.І. БАБЕНКО